

TELEGRAFUL ROMÂN.

Apare Marția, Joia și Sâmbăta.

ABONAMENTUL

Pentru Sibiu pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru monarchie pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl.
Pentru străinătate pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3 fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei archiepiescane Sibiu, strada Măcelarilor 47
Correspondențele sînt a se adresa la:
Redacțiunea „Telegraful Român”, strada Măcelarilor Nr. 43.
Epistole nefrancate se refușă. — Articuli nepublicați nu se înapoiază.

INSERTIUNILE

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori
15 cr. rëndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr. pentru
fie-care publicare.

Sibiu 22 Aprilie.

Desbaterea proiectului privitor la scoalele secundare în casa magnaților se va termina în curând, de și nu așa de curând, cum adevărat ar fi potrivit diaristica „liberală” din Budapesta. Până la terminare, se vede, că se scoală o grindină de emendări. Numai archieppul și metropolitul nostru Miron Romanul a formulat și împărțit între membrii casei magnaților o colecțiune de vre-o 43 de emendări, unele de mai multă și altele de mai puțină însemnătate.

Câte din emendări se vor primi și mai ales câte din ale Escel. S. P. archiepp și metropolit? este anevoie de prorocit. Ne temem că din cele mai însemnate nici unul. De aceea noi nici acum nu ne putem împăca cu ideea că Escel. Sa, care a găsit atâtea defecte în proiect, l-a primit de basă, pentru desbaterea specială. Escel. Sa trebuia să știe că între împregiurările actuale, un proiect, care ori cât ar nega dd. ministri, se vede că este tendențios, nu se poate emenda pentru ca să fie acceptabil pentru români.

Toată dispozițiunea guvernului și a casei deputaților și precum vedem și atitudinea casei magnaților trădează, că proiectul, și dacă va fi emendat, nu va fi în favorul și al nostru. Noi prevedem, că numai emendările acele se vor primi, care pe noi în cazul cel mai favorabil, ne lasă indiferenți, altele însă, nu ne putem închipui, că se vor pute primi.

La presupunerea aceasta ne îndreptățește incidentul cu gravaminele ridicate de metropolitul nostru cu ocaziunea celui dintăiu discurs al său în sesiunea prezentă*). Esc. Sa, precum se poate vedea, a pus degetul pe două rane grele, cari sînt pricinuitoarele uneia și aceleiași dureri. A spus că guvernul la ocaziunea compunerii proiectului a ignorat confesiunea noastră și casa magnaților a desprețuit biserica ortodoxă și gr. cat. când a pus proiectul la ordinea zilei. Și lea spus aceste prea cu multă delicateță, încât seamănă mai cu escuse. Dar cu toate aceste cel dintăiu gravamen a resonat în pustie, al doilea însă resonă așa de tare a gol, încât seamănă cu pupăza pe colacul batjocurei. Presidentul casei magnaților adevărat a răspuns, că în viitor „după cât va fi cu putință” se vor respecta și sărbătorile noastre. Ce va se dîcă „după putință” în limba și în legile nunguresci, ne spune destul de apriat articolul 44 din 1868 și practicarea acelei legi dela înfișarea ei încoace până în ziua de astăzi.

Va se dîcă, *oleum et operam perdidimus*. Este

*) Veți pe pagina II.

un fat spre bine sau spre rău, spre rău sau spre bine, care împinge lucrurile tot mai mult spre clina de a se ignora, desprețui tot ce este nemaghiar, eată o enigmă, care cu toate că este ca toate enigmatice, enigmatică, un lucru ni'l înfățișează clar, că maghiarii vor se exploateze actualitatea în favorul lor exclusiv.

Ei bine, în astfel de situațiune credința în salvarea cauzei prin o tactică mai mănșată este o închipuire frumoasă, însă tocma din partea acelor ce ar trebui se pună mai mare preț pe ea, se vede că este tacsată de slăbiciune.

Slăbiciune însă nici la părere se nu o arătăm. Recunoscînd lucrurile așa precum sînt se le luăm la ochi și se ne conformăm și atitudinea noastră și procederea noastră așa încât se arătăm că scim de ce și cum se tratează, și scim și ce se facem.

Nu e dară închipuire pesimistică; e urmare firească din faptele întemplate și cari se întemplantă când ne gândim la pasul ultim, care va trebui să'l facem în privința proiectului. Proiectul după ce se va emanda se va întoarce în casa deputaților ca se dîcă și dînsa un cuvînt asupra celor schimbate de casa magnaților. Cetim însă ca aceasta se va întempla înainte de încheierea sesiunii de față.

Deci până atunci românii au se ia o hotărîre și se întrevină la prelații lor ca ambe confesiunile se trimită deputațiuni la coroană, rugându o se deneghe sancționarea proiectului. În fruntea deputațiunilor, se înțelege de sine, se meargă prelații ca capeteniile firești a le confesiunilor.

Aceasta ni s'ar părea nouă ultima datorință față cu noi și față cu statul chiar și are partea favorabilă pentru noi, că nu poate dîce nimenea, că comitem un act antipatriotic. Coroana, de sigur, că este mai pre sus de orice băneală și acei ce aleargă la dînsa pentru ajutor încă nu vor pute fi bănuți.

De altă parte aceasta va fi, în cazul de față, și ultima ocaziune pentru fie-care prelat românesc, ori de care confesiune, de a eși din umbra tăcerii, în care cei mai mulți par a odichni prea plăcut, și a pune mîna în favorul credincioșilor sei.

Noi n'am aprobat ceea ce s'a făcut din partea unor prelați de ai nostri până acum, dar nu putem aproba nici liniscea sufletească a acelor mai mulți, într'un timp, când poporul român dela o margine până la cealaltă a teritoriului locuit de dînsul se sbuciumă și se frîmîntă în fața unui nou pericol, care se încearcă ai răpi ceea ce din veacuri la făcut se se lupte pentru dînsa, precum scrie *Bonfiniu*, — limba.

Nu punem tîmăe nimenui, nu trimitem nici fulgere olimpice s'au anateme vaticanice asupra ca-

pului nimenui, dar la o faptă națională și patriotică, îndrîsnim a invita pe toți factorii de influență în afaceri naționale și cu deosebire pe capetenile bisericesci.

Va dîce cineva, că nu are nici un rezultat satisfăcător ceea ce propunem. Ei bine, ne-am împlinit datorința până în sfîrșit și ne-am salvat și consciința!

Revista politică.

Sibiu, la 22 Aprilie.

Alianța triplă nu lasă spiritele în odihnă. Cu deosebire Franca este mai mult frîmîntată de aparițiunea aceasta politică neașteptată. Ceea ce surprinde mai mult pe francezi este, că ved pe Austro Ungaria în alianță. Se vede, că mai ales din partea ungurească vor fi avut nădejdi, cari acum se prefac în fum. Adevărat, că ministrul president Tizza a asigurat în casa deputaților, când a răspuns la interelațiunea lui Helfy, și organele sale asigură și astăzi pe Franca, că n'are se se teamă de consecunțele alianței. Politicii francezi însă cu toate asigurările sînt nedumeriți. Republicanii, oameni fără deprinderi diplomatice, umblă cu căte o rimă în unghia a la Barrère se prindă aliați și îndată ce aud o vorbă bună din vre-o parte clipeșc cu ochii într'acolo. Abia rostise dl min. pres. Tizza vre o câte-va cuvinte care semăna încât-va cu simpatiile dela 1870 și s'au aflat vre-o câte-va foi franceze republicane gata se laude proiectul de lege despre scoalele medie. Vor fi cugetat se atragă pe maghiari și prin ei monarchia întregă în partele. Monarhistii, cari au tăcut de un timp încoace cred, că va fi vremea se ese mai la iveală și de aceea ducel de Broglie interpelează în senat pe guvernul francez pentru politica sa esternă și imperialiștii recomandă apropierea de Germania. Aceștia se vede, că se încearcă a afla modalități spre a eși din izolarea actuală. Numai se nu ne trezim vre-odată că eșirea lor din isolate se face pe contul nostru.

În „Patria” din București cetim următoarele:
D. Titu Maiorescu a adresat alegătorilor din Văslui următoarea scrisoare:

Atât opoziția conservatoare, cât și comitetul liberal din Văslui mi-a făcut onoarea de a pune candidatura mea pentru colegiul I de deputați.

În fața acestei îndoite designări, este o datorie de onestitate politică de a nu lăsa în spiritul alegătorilor nici o îndoială asupra atitudinii, mele în camera vitoare, dacă voiu fi ales.

FOIȚA.

Cristian Waldo

sau

CAILE NOROCULUI.

Roman de George Sand.

(Tradus de E. B.)

(Urmare).

— Veți cum te înșeli de cumplit, scumpe amice! Țeara aceasta o poți numi capul și inima Svediei, un cap esalțat, plin de poesii stranii și de visuri sublimi sau grațioase, o inimă ardîndă, generoasă, în care bate arteria cea mare a patriotismului. Eu cred, că Dta știi istoria acestei țeri?

— Da, da. Gustav Vasa, Gustav Adolf, Carol XII, toți eroii Svediei au aflat oameni în fundul acestor munți, precând restul națiunii a fost subjugat și corupt. Din acest glorios unghiu al țerei din această Elveție a nordului a eșit în toate crizele cele mari, credința, voința și mîntuirea patriei.

— Așa este! Ei bine concede dară, că pînea de ovês și stîncea aspră și înghețată pot produce și nutri eroi.

Vorbînd așa doctorul în drepturi se învăli mai bine în halatul său moale și-și turnă în ceaiul ardînd și bine zaharat o jumătate de flacon de rom de prima calitate. Cristiano beu un mocca delicat, și ambii începură a rîde de entuziasmul lor pentru frigul munților și pentru orzul bieșilor țerani.

— A! zise dl Goefle serios, noi sîntem oameni degenerați! Nouă ne trebuie escitanții, materii tonice! Aceasta probează, că cel mai îndemănat și cel mai cu reputație dintre noi nu valorează cât cel mai de pe urmă țeran din acești munți sălbatici!... Dară vezi că animalul acesta de Ulfilas nu ne a adus tîbac! Băiatul acesta e un adevărat hăbăuc!

Cristiano începu a rîde, și dl Goefle, vîzînd că, în momentul acesta, nu poate lăuda, fără a fi înconsecvent, sobrietatea și egalitatea, se linisci vîzînd oala cu tîbac lîngă sine. Ulf. o adusesse în virtutea precisiunii sale mecanice și nu zise nimic, din lipsă absolută de spontanietate.

— Ei bine, zise dl Goefle rîzîndu-se de spațele fotoliului spre a mistui comod, și fumînd dintr'o pipă minunată turcească, care o rîzîmă de sobă, precând Cristiano, mai în picioare, mai șezînd, mai călare pre scaun, fuma din mica sa pipă de călătorie, cu mai multă tîgnă și cu mai puțină linisce; ei bine, soțule problematic, istorisește-mi veritabilă-ți istorie.

— Eată-o, dîse Cristiano... „Eu mă numesc sau, lumea mă numește del Lago.

— Cristian sau Creștin dela Lac? Pentru ce acest nume romantic?

— Ei, știu eu? Chi lo sa? cum se dîce pe la noi. E un roman întreg, în care, fără îndoială, nu este nici un cuvînt adevărat. Eu am să-ți spun așa precum lam auzit dela alții.

„Într'o țeară, ce nu o cunosc, pe țermul unui lac, mic sau mare, al cărui nume nu-l știu, o damă, urâtă sau frumoasă, bogată sau săracă, nobilă sau de rând, născu, în urma unui amor legitim sau în urma unui accident regretabil, un prunc, a cărui existență trebuia, precum se vede, a fi ascunsă. Cu ajutorul unei frîngii și a unui coș, (detairurile aceste sînt precise) dama aceasta, sau confidenta ei, coborî pe bietul nou-născut într'o luntre, ce se afla acolo, din întemplantare sau în urma unei convenții misterioase. Ce s'a făcut din damă, nu mi-a putut spune nimenea, și de unde m'ași fi și putut informa? Pruncu fu dus, tot pe ascuns nu știu unde, și nutrit nu știu cum până ce se putu înțerca.

„După aceasta el fu dus, nu știu prin cine, în tr'altă țeară... ”

— Nu știu în care! dîse dl Goefle rîdînd. După astfel de deslușiri cam vage, mi-ar fi foarte greu ați câștiga cauza!

— Causa mea?

Voiu atinge dar pe scurt cestiunile ce se află la ordinea zilei în mișcarea noastră politică.

În ceea ce privește propunerea de revizuire a constituțiunii, sînt și rămân anti-revisionit. Motivele pentru aceasta le am dezvoltat în decursul debaterilor generale din Camera trecută. (Vezi „Monitorul” Nr. 55 din 22 Ianuarie 1883.)

În ceea ce privește însă „Rezoluțiunea” opoziției unite, formulată la Iași în 25 Martie nu o pot primi în toate părțile ei. Mai ales angajamentul propus sub litera C ca „o datorie cetățenească de întâiul ordin” de a refusa ori ce concurs acestui guvern de a lupta prin toate mijloacele (legale) pentru resturnarea lui, îl găsesc inadmisibil în impregiurările de față. Căci cestiunea Dunării este încă pendentă și se pot ivi impregiurări în cari se fie din contră — după convingerea mea — o „datorie cetățenească de întâiul ordin” de a da guvernului, ori-care ar fi, tot concursul în apărarea drepturilor țerei față cu streinătatea.

Dealtminteri îmi rezerv întreaga independență de judecată și de votare în fața ori-cărei propuneri emanate dela guvern, și voiu vota totdeauna în contra măsurilor, pe cari — în marginile puținței mele de a înțelege — nu le voiu găsi conforme cu interesele generale ale țerei.

Îndeosebi voiu fi alături cu deputații, cari vor combate corupțiunea administrativă sub ori ce formă s'ar manifesta.

Dacă, după această declarație, veți binevoi a-mi da sufragiile d voastră, voiu înțelege, că aprobați linia de conduită aici cuprinsă și nu-mi va rămânea decât a vă arăta cea mai vie recunoștință pentru înalta distincțiune ce-mi veți fi acordat.

Proiectul de lege pentru scoalele medii în casa magnaților.

Sedința din 1 Maiu n. 1883.

După ce a vorbit mai mulți magnați ia cuvîntul **Miron Romanul, metropolit:** Escelența Voastră, Domnule Președinte! Ilustri Magnați! — Cu toate că din punctul de vedere al drepturilor legali ale bisericilor autonome și al justelor pretensiuni ale naționalităților din patriă am unele gravamine, după convingerea mea preaindreptățite, în contra proiectului de lege de sub discuțiune, chiar și în redactarea lui de acum: eu totuși în acea speranță, că paragraful gravaminal ai proiectului de lege se vor delătura, respective se vor modifica la ocaziunea debaterii speciali, și astfel se vor liniși spiritele, cari în unele sfere interesate se sguduiră prin acest proiect trecut prin multe faze, — din parte-mi primesc proiectul de lege ca basă la pertractarea specială.

În nu pot însă retăce la această ocaziune două observațiuni generale; una: că eu regret foarte, că bisericii greco-orientale române — cu toate că ea a stărut — nu i s'a dat ocaziunea, ca și ea să poată încurge așa ca celea-lalte confesiuni, în compunerea acestui proiect de lege momentos și de mare importanță; prin urmare eu, ca totdeauna metropolit al celei biserici, me aflu constrins a veni aici în plenu ilustrei case cu observările și amandamentele mele referitoare la acest proiect de lege, cari — o mărturisesc — nu sînt mici la număr, și poate ici-colea nici în estensiunea lor.

— Da; eu presupun, că Dta pledezi pentru a-ți recăștiga numele, drepturile și moștenirea!

— O! fi linișcit, domnule Goefle, replică Cristiano, Dta n'ai să pledezi nici când pentru mine. Eu nu sînt molipsit de nebunia ordinară a aventurierilor de naștere misterioasă, care pretind a fi cel puțin fii de regi și care-și petrec viața cutreerînd lumea după familiile lor vestite, fără a precugeta, că ei ar fi poate familiilor lor mai mult incomozi decât plăcuți. Decumva sînt eu, din întemplantare de familie nobilă, eu nu o știu și prea puțin mă interesez de ea. Indiferența aceasta a fost împărtășită sau mai bine și, ea îmi fu inspirată de părinții mei adoptivi.

— Și cine ți-a fost părinții adoptivi?

— Eu nu-mi aduc aminte nici de aceia cari m'au dus dela fereastă până la luntre nici de aceia cari m'au dat în grigea altora nici de aceia cari m'au dus în Italia; tot oameni despre care nu-ți pot spune nimica, și care poate sînt una și aceeași familie sau una și aceeași persoană. Eu n'am cunoscut drept adevărați părinți adoptivi decât pe signor-ul Goffredi, anticar și profesor de istoria veche în Perugia și pe escelenta sa consoată, Sofia Goffredi care o am iubit, ca pe o maică.

— Dar de unde, sau dela cine te au primit acești bravi Goffredi? Trebuie că ți-au spus...

— Ei însuși n'au știut.

Ceea-laltă observațiune mi o cuprind în exprimarea regretării mele: că desbaterea asupra acestui proiect de lege, care preste tot e de mare momentuositate, ear pentru bisericile de ritul grecesc este îndoit momentos, coincide cu serbătorile mari ale pascilor celor de ritul grecesc; prin ce toți acei membri ai ilustrei case, cari țin la ritul bisericii grecesci, se aduseră în acea situațiune genantă: că dacă voesc să-și manifeste aici, în ilustra casă a magnaților, interesarea lor pentru acest proiect de lege — o repet — foarte momentos: atunci ei sînt siliți — bunăoară cum sînt eu și colega meu episcop de lângă mine — ași părăsi vetrele lor la aceste mari serbători religioase, și a se subtrage pentru aceasta ocaziune de sub obligămintele lor față cu biserica. Sper însă, că noi, cei de ritul grecesc, în viitoriu nu vom mai veni în astfel de colisiune neplăcută, și o sper aceasta cu atât mai vîrtos: pentru că eu cred, că inconveniența de acum e numai din întemplantare, și nu este eflucul vre-unei preocupățiuni ori al vre-unei intențiuni.

În fine mai am o observațiune incidentală. Ilustritatea Sa domnul baron Emil Pongrácz binevoi în cuvîntarea sa eminentă, ce premersă, a se pronunția cam astfel: că există școli medii naționali, în cari elevii se cresc în direcțiune adversariă statului. Fiind că în archidieceza de sub conducerea mea se află două gimnasii — durere numai două — în cari limba de propunere este cea română și cari așa dar au caracter național: eu, de cumva enunțiatul de mai sus s'ar estinde și asupra acestor școli medii, me simt datoriu a declara la acest loc: că poate să se fie întemplant și ici, și colea, și într'alt loc din partea unor studenți singuratici, afară din școală, declarațiuni într'una sau într'alta direcțiune extravagantă, la cari ei ușor pot fi seduși de unele țiare, ce lucră în direcțiune rea; dar' cum că fie în gimnasiul român din Brașov, fie în cel din Brad s'ar cresce studenții în direcțiune adversariă statului, — eu în contra acesteia protestez în mod categoric, și protestez ca unul, care cunosc — pot să dic — imediat conduita profesorilor și a directorilor, și preste tot spiritul institutelor concernente. (Aprobări.)

Repet, că rezervându-mi a-mi face amandamentele la ocaziunea debaterii speciali, eu în generalitate primesc proiectul. (Aprobări.)

Desbaterea specială asupra proiectului de lege pentru scoalele secundare.

Lipsa de spațiu ne împedecă a urmări decursul debaterii speciale pas de pas. Din vorbirile ținute în dietă cu ocaziunea aceasta vom prezenta deci cetitorilor noștri numai pe cele de un interes mai general.

Paragraful 1 (Definițiunea gimnasiului și a scoalei reale) se primesc după textul din proiect fără modificare.

Paragraful 2 (Organizațiunea scoalelor secundare) se primesc pe lângă următoarea modificațiune stilistică propusă de dep. M. Zsilinszky: „În casuri excepționale se pot înființa și institute necomplete; acestea însă nu pot avè mai puțin de patru clase.”

Paragraful 3 (Statorirea obiectelor de învățămînt) a provocat o discuțiune mai lungă. Dep. I. Gall

Densii aveau o mică stare, și, fiind fără copii, au exprimat de repetite ori dorința de a adopta un biet orfan sîrac. Într'una din seriile carnavalului li se prezentă un bărbat mascat care scoase de sub paltonul său pe individul, care are onoarea a vorbi cu Dta, și care nu-și mai aduce nici decăt aminte de evenimentul acesta și nu poate nici esplica, cu atîta mai vîrtos că el vorbia o limbă, ce nu o pricepea nimenea.

— Ei, țise advocatul, care ascultă istorisirea aceasta cu o atenție, ca și când ar fi avut a examina o cauză judecătorească, ce cuvinte a rostit bărbatul mascat prezentându-te profesorului Goffredi și femeiei sale?

— Eată-le, precum mi s'a raportat: „Eu viu de departe, de foarte departe! Sînt sîrac; și am fost silit a cheltui pe drum o parte din banii ce mi s'a incredințat cu copilul acesta. A fost nevoe se cheltuiesc, fiind-că am ordinul a-l duce departe foarte departe de patria sa și de patria mea. Eată restul banilor. Eu am audīt că Dvoastră căutați un copil și știu că-l veți face fericit și harnic.

Voiți se primiți pe sîrmanul acest orfan?

— Profesorul a acceptat?

— A acceptat copilul și a refuzat banii. „Dacă voiesc a cresce un copil țise el eu voiesc să fac lui bine dară nu să-mi facă el mie.”

Și el n'a avut curiositatea a se informa...?

(Va urma.)

propune: ca ținstitutele cu limba de propunere nemaghiară să se primească între obiectele obligate limba resp. de propunere și literatura aceleia. La votare să primesc paragraful 3 pe lângă amendamentul propus de dep. Gall.

La paragraful 4, care enumără pe cele 16 obiecte obligate din școala reală se încinge asemenea o discuțiune mai lungă. Dep. Gall propune a se prevedè și în § acesta, ca în §. 3, că la ținstitutele cu limba de propunere nemaghiară să se primească între obiecte obligate și limba respectivă de propunere și literatura aceleia.

Dep. A. Kőrössy propune, că la propunerea gimnastice se se ia privire și în școala reală ca și în gimnasiu la exercițiile militare. Paragraful 4 se primesc pe lângă amandamentele propuse de dep. Gall și Kőrössy.

Paragraful 5, pe basa căruia nu se dispensează nimenea dela ascultarea obiectelor obligate — afară de gimnastică și în gimnasiu de caligrafie și de desenul geometric, pentru scăderi habituale — se primesc pe lângă o mică modificațiune stilistică propusă de dep. Ferd Mészáros.

Paragraful 6, conform căruia obiectele facultative vor avè a se statorî în planul de învățămînt, se primesc după textul din proiect.

Paragraful 7 a provocat o discuțiune înfocată, care aruncă o lumină interesantă asupra tendențelor de maghiarisare.

Paragraful acesta sună astfel după textul proiectului prezentat de comisiunea pentru instrucțiune:

„Confesiunile statoresc înșile în școalele secundare publice susținute din mijloace proprie limba de propunere, și sînt îndatorate, întru cât limba de propunere, n'ar fi cea maghiară, a se îngriji afară de limba de propunere și de literatura acesteia și de limba și literatura maghiară ca de un obiect obligat și încă într'un astfel de numer de oare, care se mijlocescă însușirea ei. Pentru mai sigură controlă se îndatoresc confesiunile a înainta ministrului de culte și instrucțiune publică încă de timpuriu planul de învățămînt și împărțirea oarelor referitoare la limba și literatura maghiară.

„În classa a 7-a și a 8-a a scoalelor medii nemaghiare se va propune limba și literatura maghiară în limba maghiară tot în această limbă se va depune și esamenul de maturitate din acest obiect.”

Dep. Bela Tamassy face următoriu amendament „Dispozițiunea paragrafului acestuia referitoare la esamenul de maturitate va intra în vigoare cu ocaziunea esamenului de maturitate a anului 1885.”

Dep. Ignat Helfy cere a se întregi paragraful intracolo, că în școalele nemaghiare să se propună în clasa a 7-a și a 8-a pe lângă limba și literatura maghiară și istoria Ungariei în limba maghiară.

Dep. Blasius Orban ia cuvîntul: Onorată casă! Recunosc adevărata țintă a acestui §. Ce am de mîncat se referă la alinea a doua. Dispozițiunea cuprinsă în alinea aceasta e nesuficientă. Scopul urmărit nu se va pute ajunge, dacă limba și literatura maghiară se va propune numai în clasa a 7-a și a 8-a din scoalele medii nemaghiare.

Nu ajunge a se propune obiectele acesteia numai în cei doi ani din urmă; ele trebuie propuse în cele 4 clase din urmă. Afară de acestea e de neapărată lipsă, că se se propună în școalele nemaghiare în limba maghiară istoria și geografia Ungariei, de o parte: pentru de a se da ocaziune fiicăruia, care vrea să trăiască în patria aceasta, se învețe limba maghiară, ear de altă parte: pentru de a se împedea falsificarea istoriei și geografiei Ungariei în școalele amintite precum și folosirea de manuale scrise în spirit ostil, căci aceasta contribuie la înștrînarea tinerimei de patria ei comună. Primesc deci bucuros propunerea făcută de amicul meu Helfy.

Helfy cere în propunerea sa însă minimum și aceasta nu e de ajuns. Dacă am vrea se urmăm exemplului sasilor și a românilor, cari se plîng și strigă aici în casă, dacă am fi petrunși de acel spirit al puterii și al unității de stat, care domnesce în Prusia și Rusia, ba și numai în Serbia și România, și dacă am voi se urmăm exemplul acelor state spre cari gravitează aceia, cari se nizuesc a dărăburi statul nostru în calitate de agitatori ai naționalităților, ar trebui se prevedem în lege admisibilitatea numai a astorfel de scoale medii, a căror limbă de propunere e limba maghiară. (Aprobare în stînga extremă.)

Atrag atențiunea sasilor cari fac aici atîta șgomot și cari ne calumniează pe nedreptul în presa germană, asupra Prusiei. Aici s'au germanisat cu forță mai mult de 5 milioane de slavi, cari și au uitat cu totul de originea lor slavă. Mă provoc la provincia Posen. Forța germană nu admite aici necum scoale medii dar nici scoale comunale polone aceasta se vede din debaterile dietale din urmă.

În Rusia, unde rusul forma chiar și numai pe timpul lui Stefan Bathory o fracțiune mică din in-

treaga populațiune, s'a rusificat poporul într'atâta încât Polonii lituani, Fiii și Germanii au dispărut ași mai cu totul. Serbia a răpit românii, cari formau partea cea mai mare a populațiunii sale, limba maternă din biserică și din școală.

România, imitând maniera rusească, siliesce la asimilare în modul cel mai brutal pe numeroșii bulgari și pe frații noștri ciangăi aflători acolo. Acestora nu li se predă nici barem religiunea în limba maternă. În fie care comună se trimite câte un dascăl românesc și nefericiții noștri frați sînt siliiți a le plăti câte 6—800 fl. pe an și ași trimite copiii în scoale cu limba de propunere românească.

Fie-cărui stat, mare mic, 'i este permis a susține puterea și limba de stat și ale desvolta chiar și prin mijloacele forței numai statului maghiar nu, statului, care se bucură de o existență milenară și de o istorie onorifică. Numai statul acesta e condamnat a rămânea strein în patria sa proprie în țeara pe care o a susținut în toate luptele cu o mare de sânge, numai el se permite fracțiunilor necivilizate a se înmulți ca buruienile. Pentru ce se fie numai maghiarul condamnat a permite subminarea statului său prin aceia, cari numai marinimosității și jertfelor lui au ași mulțumi existența, prin aceia, pe cari iam primit în țeară și iam încungiuat cu o constituțiune din care vreau a ne scoate.

Onorată casă! Vina la toate acestea o poartă guvernul nostru. Acesta a renunțat față cu Austria la independența Ungariei (Aprobare în stînga extremă) și nu e în stare a dispune ca micile națiuni (iczy-piczy) din părțile inferioare ale țerei se respecteze puterea statului maghiar.

Domnului president al guvernului îi place a juca aici în casă rola unui patriot mare, el nu încetă a aștia focul bengalic al dialecticeii sale îndată ce se manifestează utopiile naționalităților. Mai departe însă nu se încumete, pe terenul faptelor, nu arată nici un sporiu. Întregul seu sistem de guvernare se caracterizează prin desavantajul cel trage statul din el dovadă: banca, pactul vamal, ocupațiunea Bosniei. Întreaga-i înțelepciune de guvernare constă în transigerea cu aspirațiunile neîndreptățite și ostile ale naționalităților dela cari își primesc mameliu de lipsă, dovadă: continua trăgănare a înființării episcopiei din Hajdu Dorogh (Aprobare în stînga extremă) și susținerea comitatului Brașovului, care oferă un punct tare archimedic pentru agitațiunile sasilor și ale Românilor cu atât mai periculoși, că ași mîne cei 20,000 sasi c se subjuge numărul neasemănat de mare al maghiarilor, degradându-i pe acestea la poziția neîndreptățită „Parias.” Prin încopcierea comitatului Brașovului de cel al treiscaunelor ar fi putut cruța statul 40,000 fl. pe an și ar fi putut crea în locul celor două comitate mici și fără putere vitale un comitat mare maghiar în colțul ostie al Transilvaniei la cele 3 porți, cari stau deschise invasiunii ostile. Poporul secuesc credincios le ar fi putut în cazul acesta incuia și apăra față cu atacurile inamicului ne invitat. Nu e oare păcat strigătoriu la cer când permite guvernul fără a dice un singur cuvânt ca cei 30,000 luterani maghiari se fie subjugați de birocraticile apucături ale preoțimeii săsesci, când vede cu ochii, cum posesiunea de 60,000, jugere a celor 10 sate maghiare din comitatul Brașovului trece în calea administrativă la sasi, când suferă ca preoțimea luterană maghiară se nu capete nici un cruceriu din desdaunarea decimelor, pe când o mulțime de acte de donare și de rezoluțiuni dovedesc, că preoțimea maghiară a primit și ea întreagă deciuială?

Guvernul a trecut cu vederea, că comuna luterică maghiară din cetatea-Brașovului, constatatoare din 300 curți, s'a constituit în comună mare ne mai putend suferi subjugarea preoțimeii săsesci. Preotului din pricina aceasta i sa luat din partea preoțimeii săsesci salariul și toate beneficiile.

Sînt acum 15 ani decând poporul maghiar în patria sa proprie e avisat a cere dela sasi fără rezultat înființarea unui decanat maghiar separat, spre a se scăpa de tractarea neomenoasă a superintendentului și consistoriului săsesci. Guvernul maghiar a condamnat pe poporul maghiar se supoarte și mai departe regimentul bisericesc german, de aceea îl vedem emigrând cu gloata din casa vitrigă ne putend întruni condițiunile de lipsă vitale.

Din toate aceste se vede că guvernul condus de pasiunea de guvernare, nu e în stare, în interesul său, a mulcomi ridiculoasele efortări ale naționalităților minorene, nu, căci dela acestea își primesc spriginul de lipsă.

Dacă n'ar sta lucrul așa, precum stă, dacă în fruntea Ungariei s'ar afla un guvern național, a tunci ași propune, că limba de propunere în toate scoalele medii să fie exclusiv cea maghiară, și aceasta în interesul civili-

sațiunii(?), mai mult, în interesul naționalităților. Esistă doară vre-o civilizațiune săsească? Nu! căci civilizațiunea recere o limbă statornică, apoi limba săsească e deosebită după deosebitele regiuni; sasul din Bistrița se înțelege cu sasul din Sibiu numai așa dacă vorbesc limba română. Cu un astfel de jargon nu se poate răspândi cultura. Înaintea culturii germane îmi plec cu respect capul, cuibul ei nu e aici, ci în imperiul german. Planta aceasta însă streină nu se desvoaltă sub cerul nostru. Sau încercat a o aclimatiza grădinari puternici ca Zay, Wolff, Gull, genialul imperat Iosif, prea puternicul Bach și Schmerling, tot deauna a înghețat însă în curențul aspru al aerului dintre Carpați.

O civilizațiune și cultură română nu esistă chiar nici în România. Aici trece de cult numai acela, care vorbește limba franceză.

Poporul român și-a vecuit veacul, după părerea mea, lui i-a cădut floarea, înainte de a fi avut vre-o perioadă splendidă. Poporul s'erac nu e capabil de cultură, și ași nu e nici cu un pas mai civilizat ca pe timpul lui Decebal, înainte cu o mie și jumătate ani. Desvoltarea îi e imposibilă lipsându-i basa, limba. Limba vorbită de clasa așanumită cultă, nu e limbă ci un patois francez-latin, ea e petecită din aceste două limbi cu ajutorul lui „lulu”, poporul român nu o înțelege de loc. Mie mi s'a întemplat, că, ducându-mă cu un astfel de vorbitoriu modern român la alegătorii mei români, după ce acesta și-a terminat vorbirea frumoasă, a venit judele la mine și m'a rugat în numele concetățenilor sei vorbesc unguresce, căci ei n'au priceput aceea, ce a vorbit cutare domn în limba franceză. (Haritate.)

Voidnd deci d-voastră, frați români, se vorbiți de o cultură și de o civilizațiune română, apoi creațivă mai înteu o limbă română, carea să se desvoalte din geniul național, din originea națională a limbei, că moțul nu va pricepe și învăța nici când amestecătura franceză-latină. Limba lui e cea maghiară, căci pretinsa-i limbă română e atât de s'eracă, încât două terțialități din cuvintele ei sînt maghiare. Până atunci, până ce veți ave o limbă cultă, nu împedețați pe frații noștri români ași însuși cultura și sciința în limba maghiară ca se fie apți de a purta officii și pentru de a juca o rolă în societatea cultă.

D. dep. A. Roman se plînge de une țile amar, că românii nu sînt reprezentați în număr de ajuns aici în parlament, că aici se află numai vre'o câți-va deputați români pecând românii, precum susține densusul, formează majoritatea în 60 de cercuri electorale.

Aceasta e adevărat, cauza însă nu e netoleranța și tirania maghiară, pecum se pare a crede densusul ci împregiurarea că alegătorii români își vînd voturile pe bani și pe rachiul mameliuor partidei guvernamentale.

Se mai plînge, că nu sînt destui români aplicați la officii de stat. Și aceasta e o învinuire netemeinică, căci la curie, la tabla regească și la tribunale sînt mulți judecători români eselenți, apoi și la administrațiune se află mulți ampoliați români. Dacă la administrațiune nu sînt aplicați în numărul dorit cauza e că alegătorii români își vînd și aici voturile, apoi și au puțini indiviți capabili de a fi aplicați, căci puțini din aceia, cari es din gimnaziile din Brașov, Blaj și Năsăud posed mesura de inteligența și de maturitate, care se recere pentru desvoltarea ulterioară și pentru calificațiunea necesară.

Scoalele medii săsesci sînt din punct de vedere pedagogic destul de bune, aceasta trebuie se o recunoascem; din ținuta domnilor deputați ești din ele ne putem însă convinge ce spirit domnesce în acelea.

Pentru de a delătura plânsorile ridicate e de lipsă a da ocașiune tinerimei române și săsesci, se se poată pregăti pentru viața practică, și pentru ocuparea de posturi. Scoalele lor trebuie aduse în starea de a pregăti cetățeni capabil pentru un stat real și adevărat și nu pentru un stat fantastic și utopic trebuie aduse acolo, ca românii și sasi să se poată bucura pe viitoriu în măsură mai mare de binefacerea statului. Vorbirea limbei maghiare nu e identică cu activitatea maghiară, dovada dd. deputați români și sasi.

Popoarele neaplecate spre cultură trebuie din când în când silite a se împărtași și fără voia lor de binefacerea culturii și ale libertății. Întocmai precum lucrăm, arăm și gunoim glia cea dură până ce devine fructifera, așa trebuie să silim cu ori ce preț și pe popoarele remase înapoi a se abate pe terenul civisațiunii, căci nu putem suferi, ca aici în mijlocul Europei, în punctul central al civilizațiunii europene să se afle popoare în stare primitivă precum nu se află chiar nici în sîlbătăciile din America *)

*)Vorbitoriu face de sigur alusiune la secuii din secime, a căror primitivitate a devenit proverbială?! Tr.

Noi maghiarii*), cari sîntem deja misionarii civilizațiunii în orient trebuie să ne împlinim chemarea aceasta cu toate greutățile, ce ni se vor pune în cale de anteluptătorii dominațiunii cazace.

Să nu ne spăriem de sgomotul surd, provocat de nesce profesori germani de lângă Spree duși de nas și orbiți de fanarioții de lângă Dâmbovița. Sgomotul acesta să ne împintene de a folosi mijloacele mai energice și mai radicale întru întorcerea celor cufundați în întunec la lumina civilizațiunii. De aici ne conviagem că facem reu admițend în scoale ca limbă de propunere limba germană și română. În zadar deschidem terenul pentru lupta în emulare culturală, în zadar sîntem toleranți, ca nici una din tre celelalte națiuni politice, căci ei totuși nu vor înceta a striga și a ne acusa, că maghiarisăm cu forța. În zadar ne vom nizu a face pe toți fiii patriei deopotrivă partași la binefacerea libertății și ale dreptului, căci noi totuși vom fi acuzați de subjugetorii și barbari.

Legislativa Ungariei se fie deci fără considerare și se dovedească, că statul acesta e maghiar, și ca nici nu poate fi altfel, căci în locul lui va pute întra numai cauciucul moscovitic. Interesul locuitorilor de aici precum și interesul tuturor popoarelor din Europa cere, ca statul acesta se fie maghiar, căci numai așa va fi puternic și în stare a apăra Europa și în linia prima Germania de invasiunea barbarilor. Din motivul acesta me rog pentru primirea amendamentului propus de condep. Helfy (Aplause vii în stînga extremă) a amendamentului la § 7 din proiectul de lege: „Alinea din urmă e a se modifica în modul acesta: În scoalele nemaghiare se va propune în clasa a 5-a, a 6-a, a 7-a, și a 8-a limba și literatura maghiară; precum și istoria și geografia Ungariei în limba maghiară, esamenul de maturitate din studiile acestea se va depune asemenea în limba maghiară.”

Carol Wolff: Onorată casă! Propunerea dep. Helfy vrea să ajungă ținta urmărită prin proiectul de lege cu tempo accelerat. Dar nici propunerea aceasta nu-i sinceră, e tot așa de nesinceră precum e nesincer proiectul. Dacă d. dep. Helfy ar fi sincer o ar spune franc, ca dep. Orban Blasius, că în Ungaria să nu se admită alte scoale medii decăt numai maghiare adecă cu limba de propunere maghiară. (Contrațicere: Aceasta nu sa dis!) Recunoscend sinceritatea domnului B. Orban, află de prisos a mai adauge din parte mi, că eu perhorescez maghiarisarea atât pe cea ascunsă cât și pe cea aevă. Voiu spune pe scurt cauza respingerei. Domnul dep. B. Orban cere maghiarisarea în interesul civilizațiunii. Nu voiu se cercetez, de e îndreptățită o naționalitate a desbrăca sub titlul superiorității sale intelectuale pe altă naționalitate de caracterul ei național! Voiu să cruț în privința aceasta susceptibilitatea majorității din casă și retac partea aceasta a întrebării. (Mișcare.) Sum de altă parte însă așa de liber a recomanda apretierei on. case un alt punct de vedere. Care ar fi urmarea, dacă ar succeda maghiarisarea atât de mult dorită a întregii inteligențe din țeară? Sar crea un părete despărțitoriu între clasa maghiarisată a celor culti și între masa necultă a gopoului, un părete, care ar îngreua ba ar zădărnici chiar înaintarea în cultură a păturilor de jos ale popoului și ar împedea influența neapărat de lipsă, nemijlocită și duraveră a claselor culte asupra păturilor neculte. Masa popoului, separată de clasa cultă și lăsată de capul său, ar degenera într'o turmă fără demnitate omenească. Cercurile conducătoare n'ar ave nici o pricepere pentru trebuințele, interesele și pentru bunăstarea masei popoului, precum n'are nici baronul de sclavi, care se interesează numai de sănătatea și aptitudinea sclavilor săi.

În fața unei astfel de separări sînt la loc cuvintele postului german:

„Vor dem Sklaven, wenn er die Ketten bricht, Vor dem freien Menschen erzittert nicht!“ (Tremură înaintea sclavului, care sdrobesce lanțurile, nu însă înaintea omului liber).

Chiar în interesul civilizațiunii și al culturii resping maghiarisarea, prin urmare și propunerea deputatului Helfy și dorința dep. Blasius Orban.

Și eu îmi permit a face o propunere de modificare la § 7. § 7 recunoasce numai acel drept al confesiunilor de a statori în scoalele susținute de ele limba de propunere. Dispozițiunea aceasta învoalvă o mărginire estraordinară pentru susținătorii scoalelor neconfesionale, o mărginire, care nu e în consonanță cu legile esistente §. 17 al art. de lege 44 1868 îndatorează pe guvern, a înființa și scoale medii cu limba de propunere nemaghiară; acolo se dice: „Fiindcă succesul înstrucțiunii publice formează din punct de vedere al culturii generale și al salu-

* Se vede, că vorbitoriu, însuși e conciu de starea culturală deplorabilă a conaționalilor sei, căci îi e rușine a se numi secu! Tr.

